

Mikołaj Urbanowski

Omówienie wybranych badań z lat 2000-2018 dotyczących równoważnego rodzicielstwa w tym pieczy równoważnej (potocznie: „opieki naprzemiennej”).

Fransson, E., Låftman, S.B., Östberg, V. et al. 2018, *The Living Conditions of Children with Shared Residence – the Swedish Example*, *Child Indicators Research* June vol. 11, Issue 3, 861–883.

<https://link.springer.com/article/10.1007/s12187-017-9443-1>

Celem badań było porównanie warunków życia dzieci wychowywanych w ramach pieczy równoważnej (JPC, joint physical custody) do warunków dzieci żyjących z obojgiem rodziców oraz dzieci wychowywanych wyłącznie przez jednego rodzica (SPC, sole physical custody). Autorka prowadziła badania na próbie liczącej 5 tysięcy dzieci w wieku od 10 do 18 lat oraz ich rodziców. Metodyka analizy zakładała przeanalizowanie ewentualnych czynników powodujących wzrost poziomu stresu u dzieci zmieniających regularnie miejsce zamieszkania i ocenę ich skutków. Badanie obejmowało analizę kilku grup wskaźników:

1. warunki ekonomiczne i materialne
2. relacje socjalne z rodzicami i rówieśnikami
3. zdrowie i zachowania związane ze zdrowiem
4. warunki bezpieczeństwa i higieny pracy w otoczeniu dzieci i w szkole
5. aktywności kulturowe i wypoczynek

Badanie przeprowadzono w oparciu o dane pozyskane przez szwedzką służbę statystyczną, dostępne w bazach: Swedish Living Conditions Survey (ULF) oraz Living Conditions Survey of Children (Child-ULF). Wyniki pracy oparte na serii modeli o linearnym prawdopodobieństwie pokazały, że większość wyników była podobna dla dzieci wychowywanych w ramach pieczy równoważnej i w ramach pełnej rodziny. Wyniki dzieci wychowywanych przez pojedynczego rodzica były natomiast w kilku aspektach wyraźnie gorsze. Warto zauważyć, że badania nad dziećmi wychowywanymi w ramach pieczy równoważnej są wykonywane w Szwecji od wielu lat systematycznie i na dużą skalę, obejmując setki tysięcy dzieci.

Linda Nielsen, 2018, *Joint versus sole physical custody: Outcomes for children independent of family income or parental conflict*, *Journal of Child Custody*, vol. 15, 35-54.

<https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/15379418.2017.1422414>

Metaanaliza badań różnych autorów nad pieczą równoważną. Praca stanowi rozszerzenie i krok na przód w stosunku do badań autorki z 2014 roku (patrz niżej). Tym razem pod uwagę wzięto 60 różnego rodzaju badań i analiz (raporty rządowe, publikacje naukowe), spełniających wysokie normy poprawności merytorycznej i spójnych w zakresie metodyki, pochodzących z 26 różnych krajów. Poszczególne badania różniły się liczebnością prób (n od 21 do 51 802), sumaryczna liczba zbadanych przypadków znacznie przekracza sto tysięcy. Autorka tym razem nie zadowalała się samym stwierdzeniem faktu, iż długookresowe analizy stosowania pieczy równoważnej wskazują na korzyści, płynące z tego rozwiązania, ale szuka odpowiedzi na pytanie, czy ta obserwacja nie jest artefaktem płynącym z wyższych wskaźników socjalnych (wykształcenie, zamożność) i niższego poziomu konfliktu wśród rodzin stosujących tę formę władzy rodzicielskiej. Innymi słowy, czy dzieci wychowane w pieczy równoważnej wykazują lepsze wskaźniki bo i tak by je wykazywały z racji statusu i postawy rodziców. Wyniki jednoznacznie wskazują, że piecza równoważna jest lepsza *obiektywnie* od systemu wychowania dziecka przez jednego rodzica i sprawdza się w zróżnicowanych warunkach, w tym, co istotne, także w warunkach wysokiego konfliktu między rodzicami, w sytuacji gdy piecza równoważna została wprowadzona przy braku zgody jednego rodzica.

Mitchell, Colter, et al., 2017, Father loss and child telomere length, Pediatrics vol. 140 n. 2.

<http://pediatrics.aappublications.org/content/early/2017/07/14/peds.2016-3245>

Badania miały na celu analizę kondycji dzieci z 20 dużych miast USA ($n = 2420$). Analizując kondycję dzieci o gorszych wskaźnikach psychofizycznych autor, wśród różnych czynników zbadał kwestię utraty ojca. Pod uwagę wzięto przypadki rozdzielenia w wyniku śmierci, uwężnienia i rozwodu z separacją ojca od dziecka. Okazało się, że istnieje wyraźna korelacja między utratą ojca w dzieciństwie a gorszymi wskaźnikami w późniejszym życiu. Biologiczne podłoże gorszej kondycji psychofizycznej związane jest ze skracaniem telomerów (u dzieci pozbawionych ojca były one nawet o 16% krótsze, niż w grupie kontrolnej), które stanowią końcówki chromosomów. Komórki te dzielą się przez całe życie człowieka, skracając się za każdym razem, co koreluje się z tempem procesu starzenia organizmu. Zbyt szybkie skracanie się telomerów może stać się jedną z przyczyn powstawania nowotworów i chorób układu krążenia, wpływa też na wiele innych wskaźników psychosomatycznych.

Bergström M, Fransson E, Modin B, et al., 2015, Fifty moves a year: is there an association between joint physical custody and psychosomatic problems in children? J Epidemiol Community Health vol. 69:769-774.

http://cache.media.education.gouv.fr/file/82/31/6/DEPP_EetF_2012_82_Familles_monoparentales_237316.pdf

Badania ze Szwecji, poruszające ważny problem, czy dzieci wychowywane w pieczy równoważnej (wg. różnych statystyk jest to do 40-50% wszystkich dzieci rozwiedzionych rodziców) będą cierpieć na więcej dolegliwości psychosomatycznych związanych z trybem życia (wg. krytyków tej formy opieki miałyby one wynikać z braku stabilności, częstego przemieszczania się, braku jednego centrum życiowego itd.). Badanie oparte na dużej próbie ($n = 147839$) studentów i studentek szwedzkich. Wyniki: zdecydowanie dzieci wychowywane w ramach pieczy równoważnej mają mniej dolegliwości psychosomatycznych, niż te wychowywane przez tylko jednego rodzica.

Nielsen, L., Shared Physical Custody: Summary of 40 Studies on Outcomes for Children, 2014, Journal of Divorce & Remarriage, Volume 55, Issue 8, 614–636.

http://aaml.org/sites/default/files/MAT111_1.pdf

Praca Lindy Nielsen z Departmentu Edukacji, Wake Forest University, Winston-Salem, North Carolina (USA) jest metaanalizą 40 prac naukowych poświęconych zagadnieniu skutków pieczy równoważnej, obejmujących ostatnie 25 lat. Pod pojęciem pieczy równoważnej (praca używa terminu *shared care* lub *shared physical custody*) autorka rozumie rozwiązania, w których dziecko spędza przemiennie czas z obojgiem rodziców, przy czym, jeśli czas ten nie jest równy, to nierówności nie przekraczają relacji 75% do 35%. Autorka chciała uzyskać odpowiedź na pytanie, czy wyniki kondycji psychofizycznej dzieci, które spędzają przynajmniej 35% czasu z każdym z rodziców różnią się – a jeśli tak, to jak, od wyników dzieci wychowywanych przez jednego rodzica (przeważnie matkę) z ograniczonym kontaktem z drugim rodzicem (przeważnie ojcem). We wszystkich analizowanych przez autorkę pracach badaniami objęto łącznie ponad 110 tysięcy dzieci z różnych krajów Europy i różnych stanów USA, w tym ponad 29 tysięcy dzieci wychowywanych w ramach pieczy równoważnej. 85% z analizowanych przez autorkę prac było publikowanych w recenzowanych czasopismach naukowych, pozostałe to raporty agend rządowych. Wszystkie prace spełniały kryteria baz PsycINFO oraz Social Science Research Index, co umożliwiło wiarygodne porównywanie wyników. Metodyka analizy obejmowała porównanie 5 głównych kategorii dobrostanu dzieci dla każdej badanej kategorii wiekowej, tj:

1. zdolności poznawcze i kwalifikacje szkolne, obejmujące m.in. stopnie szkolne, testy rozwojowe zdolności poznawczych, testy zdolności językowych.
2. stan emocjonalny i kondycja psychiczna, obejmujące m.in. częstotliwość deklarowanych stanów depresji, poczucia braku satysfakcji i in. wskaźników emocjonalnych.
3. obecność problemów behawioralnych, takich jak m.in. skłonności do agresji, wybuchowe i nieprzewidywalne zachowanie, trudności wychowawcze, uzależnienia od alkoholu i/lub narkotyków.
4. zdrowie fizyczne, w tym obecność chorób wywołanych stresem, zaburzenia snu i palenie tytoniu.
5. relacje między dzieckiem i ojcem, obejmujące m.in. ocenę komunikacji i odczuć względem siebie.

W konkluzji autorka stwierdza zauważa, że choć niektóre analizy były metodycznie bardziej wyrafinowane, niż inne, wszystkie zachowują bardzo wysoką zgodności konkluzji:

1. W przypadku pieczy równoważnej, wyniki dzieci ze wszystkich kategorii wiekowych były zauważalnie lepsze pod względem wskaźników stanu emocjonalnego, psychologicznego, behawioralnego i fizycznego.
2. Brak jakichkolwiek wskazań, iż piecza równoważna jest odpowiedzialna za jakiegokolwiek negatywne skutki dla kondycji dzieci
3. Wyniki dzieci nie były pozytywne jedynie w przypadku, gdy w rodzinie występowała przemoc i/lub z innych powodów dzieci nie były w stanie nawiązać pozytywnej relacji z ojcem
4. Jakkolwiek odnotowano, iż rodzice sprawujący pieczę równoważną wyróżniali się od innych nieco wyższymi dochodami i niższym poziomem konfliktu, żaden z tych czynników z osobna, lub łącznie nie wyjaśniał obserwowanych prawidłowości.

Låftman S.B., Bergström M., Modin B., Östberg V., 2014, Joint physical custody, turning to parents for emotional support, and subjective health: A study of adolescents in Stockholm, Sweden, Scandinavian Journal of Public Health, vol. 42, issue 5, 456-462.

<http://journals.sagepub.com/doi/abs/10.1177/1403494814526798?journalCode=sjpc>

Badanie szeregu kryteriów kondycji emocjonalnej ponad 8 tys. dzieci funkcjonujących w ramach pieczy równoważnej, wskazujące na pozytywne skutki tej formy sprawowania opieki nad dziećmi w porównaniu do wychowania przez jednego rodzica.

Warshak, Richard A., 2014, Social science and parenting plans for young children: A consensus report. Psychology, Public Policy, and Law, vol 20(1), 46-67.

https://www.chess.su.se/polopoly_fs/1.166729.1392279984!/menu/standard/file/Warshak-Social%20Science%20and%20Parenting%20Plans%20for%20Young%20Children%20final%20ms%20distribution%20copy.pdf

Metaanaliza podejmuje ważny problem dolnej granicy wieku dzieci funkcjonujących w ramach pieczy równoważnej. Autor omawiając prace różnych autorów wskazuje, iż pomiędzy badaczami istnieje generalny kompromis dotyczący tego, iż piecza równoważna może być zasądzana w odniesieniu do dzieci poniżej 4 roku życia, ponieważ nie stwierdzono negatywnych skutków takiej praktyki, natomiast korzyści dla kondycji psychofizycznej dzieci są bezdyskusyjne.

Laurette Cretin, 2012, Les familles monoparentales et l'école : un plus grand risque d'échec au collège ? Éducation & formations vol. 82, 51-66.

http://cache.media.education.gouv.fr/file/82/31/6/DEPP_EetF_2012_82_Familles_monoparentales_237316.pdf

Badania dotyczące tego, jak dzieci wychowywane przez pojedynczych rodziców, oraz te wychowywane w pieczy równoważnej (résidence alternée) radzą sobie z wyższą edukacją. Badania wskazują, że dzieci wychowywane przez samotnych rodziców mają mniejsze szanse na ukończenie studiów wyższych.

Kruk E., 2012, Arguments for an Equal Parental Responsibility Presumption in Contested Child Custody, The American Journal of Family Therapy, 40: 33–5.

<http://sharedparentingworks.org/wp-content/uploads/2013/11/Arguments-for-an-Equal-Parental-Responsibility-Presumption-in-Contested-Child-Custody.pdf>

Praca omawia listę 16 argumentów za stosowaniem pieczy równoważnej:

1. pozwala dzieciom zachować relacje z obojgiem rodziców
2. pozwala rodzicom zachować relacje z ich dziećmi
3. zmniejsza poziom konfliktu i zapobiega przemocy w rodzinie
4. odpowiada oczekiwaniom dzieci odnośnie ich relacji z rodzicami po rozwodzie
5. odpowiada oczekiwaniom rodziców w zakresie tego, jakie są potrzeby i co leży w najlepszym interesie dzieci
6. (najbliżej) odpowiada relacjom opiekuńczym sprzed rozwodu
7. podnosi jakość relacji dzieci z rodzicami (w stosunku do wychowania przez jednego rodzica)
8. zmniejsza niepotrzebne skupianie się rodziców na drobiazgowym liczeniu czasu spędzanego z dziećmi co obniża poziom konfliktu
9. skłania rodziców do negocjacji, mediacji i budowania planów rodzicielskich
10. wprowadza przejrzyste i spójne wzorce dla orzecznictwa
11. obniża ryzyko alienacji rodzicielskiej
12. wpływa na lepsze przestrzeganie prawa, jako, że rodzice dzielący się równo odpowiedzialnością za dziecko są bardziej skłonni stosować się do postanowień sądów rodzinnych
13. odpowiada na potrzeby społecznego poczucia sprawiedliwości, szczególnie w zakresie przestrzegania praw dziecka
14. odpowiada na potrzeby społecznego poczucia sprawiedliwości w zakresie władzy, autonomii, równości, odpowiedzialności i praw rodziców.
15. uznaniowe przyjęcie modelu wychowania przez jednego rodzica jako najlepszego dla dziecka nie jest poparte empirycznie (tj. za pomocą obiektywnych badań).
16. wzruszalne domniemanie (łac. *praesumptio iuris tantum*) o wyższości pieczy równoważnej jest w pełni poparte empirycznie.

Bauserman R., 2002, Child Adjustment in Joint-Custody Versus Sole-Custody Arrangements: A MetaAnalytic Review, Journal of Family Psychology, vol. 16, no. 1, 91–102.

<https://www.apa.org/pubs/journals/releases/fam-16191.pdf>

Praca Roberta Bausermana z Departamentu Zdrowia i Higieny Psychicznej w Baltimore jest metaanalizą publikowanych i niepublikowanych badań klinicznych i innych analiz, obejmującą studia 2660 przypadków, w tym 814 dzieci wychowywanych w ramach pieczy równoważnej. Metodyka pracy zakładała obróbkę danych pozyskanych z baz analiz statystycznych PsycINFO, Sociofile, oraz Dissertation Abstracts International. Do metaanalizy wybrano dane porównywalne pod względem przyjętych wskaźników. Wyniki omawianej pracy pokazały, że dzieci wychowywane w ramach pieczy równoważnej wykazywały lepsze

zdolności adaptacyjne (przystosowanie społeczne), niż dzieci wychowywane przez jednego rodzica, porównywalne do zdolności adaptacyjnych dzieci wychowywanych w pełnych rodzinach. System pieczy równoważnej miał zdaniem autora także pozytywny wpływ na angażowanie się obojga rozwiedzionych rodziców w opiekę nad dzieckiem. W systemie tym szczególnie ważne było spędzanie znaczącego czasu z ojcem. Piecza równoważna nie wykazywała korzystnego wpływu jedynie w dwóch badaniach klinicznych w sytuacji szczególnie wysokiego poziomu konfliktu pomiędzy rozwiedzionymi rodzicami. Autor podkreśla, że na niektórych obszarach sędziowie wykazują silną preferencję dla orzekania wyłącznej opieki matki (maternal custody), niechętnie umożliwiając opiekę nad dzieckiem także ojcom w ramach pieczy równoważnej. Tymczasem według niego badania nie potwierdzają opinii krytyków pieczy równoważnej, iż dziecko będzie miało problem z przyzwyczajeniem się do dwóch miejsc zamieszkania lub będzie czuło się rozdarte pomiędzy dwojgiem rodziców. Jego zdaniem przeanalizowane badania wyraźnie wskazują, iż piecza równoważna zazwyczaj nie wykazuje szkodliwego wpływu na samopoczucie dziecka, natomiast może być dla niego korzystna. Autor zaleca zatem, by nie zniechęcać rodziców do stosowania pieczy równoważnej. W jego opinii przeciwwskazaniem są jedynie szczególne przypadki (np. agresja lub silne zaniedbywanie dziecka przez jednego z rodziców).